

gokkal jól sikerült allegória. A sziréna a félelem szimbóluma lenne, a nyár pedig a boldogságé? A *Csillagok minden színben* vágyódás lenne valami emberibb és szebb után? A magasugrás először talán büfeledtető, majd vigasztaló? E kérdésekre tagadó és igenlő válasz egyaránt adható. A gioni képek elemei változnak konkrétizálhatóságukban. Ez bizonyára annak az eredménye, hogy a szerző a valóságot nem értette át teljesen, így az általa ábrázolt világ sokértelművé és titokzatosává vált.

Még egy fontos mozzanat járul ahhoz, hogy novelláiban a fenti viszony alakuljon ki kép és jelentés között: a társadalmi háttér szinte teljes hiánya. Kor és hely nem definiált, a szereplők szociális eredete homályos, világképük vagy egyoldalú, vagy csak körvonalazott. A novellákban több helyen szuggesztíven megjelenített félelem érzése társadalmilag nem motívált. Meg kell említenem azt is, hogy a koncentráció néha túlzott, a zsúfolt kép tartalmi jelentése elvész.

Összegezve a fentieket, megállapítható, hogy Gion legújabb novellás kötete feltételenül figyelmet érdemel. Vajdasági keretek között újszerű megjelenítő módja izgalmas és sokat ígérő. A valóság meghódítására törekszik, de kísérlete nem sikerült teljes mértékben. Remélhetjük azonban, hogy fejlődése jó irányt vesz majd: a kép és jelentés viszonya vagy adekvátábbá, vagy pedig konkretizálhatóbbá válik műveiben, nagyobb teret kap majd a társadalmi háttér, de ugyanakkor megmarad az a sejtelmes és mágiikus valóságábrázolás, amely már most is jelen van legsikerültebb novelláiban. Ily módon bevinné tájunkat a nagy irodalmi áramlatokba, és talán egyszer olyan művel vagy művekkel lépne meg bennünket, amelyek magukon viselik a »varázsos realizmus« bélyegét. Ennek világirodalmi képviselője a kolumbiai Márquez. Úgy érzem, hogy Gionban megvannak a csírái az adottságnak, hogy a vajdasági Márquez legyen.

VARGA ISTVÁN

KÉTKEZI EMBEREK ÉLETE

BRASNYÓ ISTVÁN: *Kialudt tűz; Holdfény.*

Forum, Újvidék, 1974.

Gyermekkorának és a falusi életnek távoli neszeire, fényeire, árnyaira, hangulataira s mindenekelőtt kétkezi embereire figyelve írta meg Brasnyó István fent jelzett két kötetét.

A *Kialudt tűz* a felnőtt, a *Holdfény* a fiatal olvasókhöz, verskedvelőkhöz szól, de akár egy kötetbe szerkesztve szólhatna mindkettő csak az olvasóhoz, az egyetemes emberi lét iránt érdeklődő olvasóhoz; hiszen a kötetekben szereplő ver-

sek és prózaversek lényegében egy tőről metszettek, szinte mértani pontossággal (bár, sajnos, nemritkán ugyanilyen hűvösséggel is) ugyanazt a világot idézik meg, az egyszerű, falusi és tanyai emberek hétköznapijait, ünnepeit, a nincstelen küszködők életét, kis és nagy álmodozásait, vágyakozásait, porba hullásait.

Ilyen értelemben Brasnyó István versei — és könyvekben, folyóiratokban, lapokban közzétett novellái, tárcái — egy nagyjából jól ismert,

öntörvényű világot, a spontán, ösztönös életet élő, nap mint nap egyformán kelő, fekvő, dolgozó, a földeken vagy az állatokkal vergődő, eleső és lábukat megvető természeti emberek világát mutatják be. Általában úgy, hogy a jelzett állapotrajzban rendkívül otthonos Brasnó emlékei mélytengeri mozgásaira, áramlásaira figyelve: szemével, eszméletével, tudatával, érzékszerveivel és fel-fevillanó megsejtéseivel, látomásaival mindig beleütközik a valóság egy-egy darabjába, tárgyába, állapotába vagy jelenésébe, s ez az ütközéspillanat az, amely felszikkasztja benne az ihletet, és jórészt az idő és tér síkjain átható szembesítést, vizsgálódást is megindítatja.

Ha ez sikerül — a kötetekben olvasható verseknek körülbelül a felében —, akkor a látható, hallható, kitapintható, ismert vagy részben ismert valóság faktografikus lejegyzése és dokumentumértékű tükrözése közben az alkotás, a költészet lélekperzselő tüzét is ott érezzük a versekben, emberi sorsokban, mint például a kötet egyik legjobb, legfömlőrebb, szinte filozófikus mélységű versében, a *Jegenyesorban* vagy a *Névsorolvasás* legtöbb darabjában, s ezek közül is főképp a *Rudinszki meg a flóta*, a *Kati*, a *Badoglio*, a *Varga*, a *szíjgyártó*, a *Cvítók*, a *megbizott*, a *Béresné*, a *Barbia*, a *Gusztó*, a *szomszéd*, a *Béla*, a *kisbíró*, a *Ritkánüti*, a *kovács* és a *Hugo*, a *rançhero* című versekben.

Ezek az első személyben előadott vallomások — a későbbi ciklusokban olvasható *Kerékgyártás* és a *Fegyver a konyha szögletében* című prózaversekkel, valamint *A hegedű* és *A traktoros halála* című versekkel együtt — azért szárnyalják felül a többi, mert egyszerű plasztikusak, döbbenetesek, másrészt pedig a pontos megfigyeléseken és feszes leírásokon túl az élet lényeges dolgaira irányítják a figyelmet, a szép emberi igyekezetre, a küzdelekre, helytállásra, életre, halálra — s nemcsak az apró, jól elkapott hangulatok kispasztikái rögzületeire. Mert ezek a líraisággal átszőtt hangulatfutamok csupán a könyvek lapjain maradnak meg afféle meghitt, panteista életképeknek — az olva-

sók emlékezetéből aránylag gyorsan kihullanak, mivel a parázs izzása és a tűz helyett inkább csak a hamut, az egyik hamuréteg alatt a másikat találják, nemritkán egészen nyilvánvaló üresjáratokkal és fénytelen, hideg tükrözéssel. A *Papírforgó*, *A kastély kertje*, a *Sietség*, a *Rövidebb út*, az *Ózek*, a *Kirándulók*, a *Zarándokút* példázza ezt legszemléletesebben, a *Holdfény* című gyermekvers-kötetben pedig *A tanító néni*nek *kisbabája* van és a *Lóverseny* című alkotások, amelyek alig-alig többek verssorokba tördelt prózai leírásoknál. Az előbb említettekben a többszöri variálás ellenére se tud mit kezdeni Brasnó az út és utazás oly sok lehetőségét és gondolatot felkínáló »tárgykörével«, képzetével — az utóbbi két versben pedig a rádőbbenés, rácsodálkozás gyermeki élményéből nem tud annál többet kihozni, kivetíteni, mint ami a tények fárasztó és közhelyszerű leírásából ered, holott minden költői megismerés alapja, hogy a visszahatás, valóságábrázolás nagyon is eleven, és ne kódexekre emlékeztető ténylajstrom legyen.

Általában véve azt lehetne mondani, hogy Brasnónak igen jó verscímei, versmagvai — ötletei — vannak, de a kihordásra, a minden ízben megérlelt vers kiteljesítésére kibontakoztatására s a felszín alatt ott lappangó tragédiák kivetítésére — a már bevezetőnkben említett darabokon kívül — nemigen törekszik, Ehelyett, szinte önkontroll nélkül, mindent papírra vet, gépies automatizmussal ontva magából a közölhetőség mértékét, vagy a tisztes közepszert éppen csak megütő verseket, de nem úgy azoknak a mély tűzű, kemény veretű verseknek a sorát is, amelyek valami igazán fontos dologra összpontosítanak a gondolatait, vagy a miénket.

Pedig ha a jó beleélő képességgel megmintázott kétkezi embereiről, a *Sodort dohányunk füstől* című prózai költeményében úgy véli is, hogy esetleg nem tudják, léteznek-e egyáltalán fontos dolgok a földön, az életben — neki mindenképpen tudnia kell e fontos és ki nem mondott dolgok létezéséről, és ismernie is kell őket: a megénekelés, a rostálás szigorúbb, illetve jóval szigorúbb

mércéit alkalmazva rájuk. Mert ellenkezőleg, ha emlékezéseinek bőszgávarában végül is minden neszt, villanást, futó hangulatot egyformán fontosnak tart, egyformán lejegyez Brasnyó, akkor az egyazon szinten mozgó, s előbb-utóbb monotonná váló verszuhatagjaival éppen a lényeges dolgokról tereli el a figyelmet, s előlük fedi el a fényt is, a levegőt is, ami pedig egyetlen — magára valamit is adó — költőnek sem lehet a célja, hiszen egyetlenegy fűszál vagy fa kinagyításával sem szabad azt a sokat emlegetett erdőt, ez esetben az élet erdejét eltakarni...

Ezért is a hétköznapiok költészetét Jean Follain-i következetességgel és tudatossággal építő Brasnyónak nem az apró rejtelmekre és rezzenésekre kellene vitathatatlan energiáját és tehetségét összpontosítania, hanem inkább azokra a nagy költészethez méltó felfedező utakra, amelyekről a falu és a tanya világából, vagy akár az ekevas hasítottá barázdából is távolabbi tájakra, az egyetemes emberi életre nyílik kilátás. Valahogy úgy, ahogy a *Jegegyesor* című, antológiai értékű versében is oly tömören, oly sokat mondanóan kifejezte:

*»Ugyanaz az égbolt és ugyanazok
az emberek,
évszakok váltakozása,
de hol van már az a kéz,
mely megásta a facsemeték fészkrét;
az ember,
aki tenyerével végigsimított arcán,
hogy átmentve magát
az időn,
verejtékét letörölje.«*

Igen, átmenteni magunkat az időn, ez a feladatunk. Az alkotónak, a költőnek még inkább, hogy múltunkkal jelenünket, jelenünkkel jövőnket segítsük elő — anélkül, hogy az a jövő, ahogy Brasnyó is mondja, »a visszájára fordulna«.

Brasnyó mindkét kötete jó olvasmány, ám igazán akkor menne eszményszámba, ha az Illyés Gyula említette emlékek »kacat-tengeréből és ószer-halmából« a rendteremtés szándékával csak a legfontosabbakat émelte volna ki, azokat, amelyek nemcsak eszközei és leltári kellékei a kisémberek — szegény rokonok, flótások, csúf lányok, szíjgyártók, béresnők, bakterok, kocsisok, bognárok, pálinkafőzők, kisbírók, juhászok, kovácsok, földművesek, nap-szamosok, özvegyasszonyok és mesze földre szakadt rancherok stb. — életéről, sorsáról szóló létmegnyilvánulásoknak, hanem egyúttal a legmélyebb, legcsupaszabb, legdöbbenetesebb feltárásai is annak, ami itt

van vagy itt volt karnyújtásnyira tőlünk, vagy amit a szegénység ugyancsak súlyos homokpoggyászaként mi is magunkban hordunk még...

Persze az értő, szigorú válogatás közben nem annyira a csalhatatlan patikamérlegre lett volna szüksége Brasnyónak, mint inkább arra, hogy a világgal való azonosulásai közben sohasse elégedjen meg az első lát-szateredményekkel, és sohasse ragadjon le az ismerkedés, a leltározás szintjén, hanem a *Szitkozódás* című vers gyermekhősének példájára a gondolata is mindig úgy világítson, mint a téli hajnalban — a lélek!

Ellenkezőleg, szép eredményei és erőteljes szociográfiai ihletettsége ellenére is, egyfajta jó értelemben vett couleur locale-os hangulatköltészet marad ez, jóllehet költőjük, semmi kétség, jóval többre hivatott, mint hogy csak a táj, a bácskai táj ölelésében élő emberek apró titkait lesse meg, vagy keresse.

SZÜCS IMRE